

EZ PEST!

A száz év előtti nagy árvíz magyar sajtója

Írta: SUPKA GÉZA

1838 március 13-án este, mialatt a Magyar Játékszínen Schodelné, a hírneves énekesnő Bellini „Beatrice di Tenda” című operájának első előadásán aratta diadalait, egyszerre csak eldőrdültek a Gellérthegyen az ágyúk s nyomban rá megkondultak a pesti harangok: a megbeszélt vészjel arra az esetre, ha a Duna kilépne a medréből.

Az igazat megvallva, Pestbuda népe már január 11-ike óta készült az árvízre: e naptól kezdve a mélyebbfekvésű városrészekben az utcákon mindenütt ladikok állottak készenlétben. Csak éppen arra nem számítottak, hogy a katasztrófa ezúttal minden eddigi méretet meg fog haladni. Az utolsó nagy árvíz körülbelül száz évvel korábban, 1741-ben volt s azóta minden öt-tíz évben megismétlődött, de inkább csak a partmenti részekre terjedt. Most azonban egészen váratlan magasságra emelkedett a víz árja.

A „Rajzolatok” tudósítója társaságban volt és éppen elmenni készült, amikor a házikisasszonyok egyike kinéz az ablakon és azt mondja, hogy ott künn nagyon futkosnak az emberek. A tudósító nyomban átszalad a polgári kasznőba, hátha ott bővebb részleteket tud meg. Itt, a hideg ellenére, az ablakok mind tárva-nyitva, a szo-

bák tömve emberekkel, akik mind föltett süveggel járnak-kelnek. A kasznőban, úgylátszik, nem tudhatott meg sokat s lelkiismeretes újságíró léteire íziben leszalad a „színhelyre”, a Dunasorra. Megállapítja, hogy a partot már vége végig víz borítja és amint átpillant Budára, azt látja, hogy két ház már csaknem a víz alatt van: csak a fedelük látszik már ki. A Gellérthegy gerincén az emberek úgy sorakoznak, mint a darvak. Éjjelre a vásárpiacon álló vásároskunyhókból felrikolt a didergő és „keleti lármás mód szerint imádkozó zsidóságnak keserves kiáltása”. Mind több és több ember-asszony menekül a maga kis bugyrával a magasabbban épült, vagy kőből készült házak felé: a templomokba, az Invalidus-kaszárnyába (ma Központi Városháza), a Megyeházába, az egyetemi épületekbe, sőt még a messzi kint fekvő Ludoviceumba is. Budán a királyi palotát és az Egyetemi Nyomdát megnyitották a menekülők számára. Hamarosan bebizonyul, hogy a templomok hasznavehetetlenek, mert a víz sorra behatol az istenházai: a Rókus-kápolnában a küszöb fölött 2.50 méterre, a belvárosi plébánián 2.20 méterre és még a távoli terézvárosi templomban is 1.60 méternyire emelkedett a víz.

Az „árvízi hajósok”

Március 16-án délig tartott az istenitélet. Vannak, akik nyomban nekiállanak, hogy önfeláldozóan segítsenek bajba jutott embertársaiknak. Első helyen említik a lapok István főherceg nevét, aki apjával, a nádorral együtt szüntelenül szorgoskodik a menekültek körül. Azután olvasunk néhány magnásról: Szapáry Sándor grófról, Ráday Gedeon grófról — Wesselényi Miklósról, az „árvízi hajósról”, akinek emléktáblája ott díszleg a Ferenciek templomán, egyetlenegyszer találunk rövid megemlékezést, a „többi között” csupán a neve megemlékezésével —, annál bővebb hely jut Landerer Lajos nyomdász, Eckstein Adolf ügyvéd, s főként a két hídbérlő: Ullmann Frigyes és Turteltaub úr érdemei felsorolásának, akiknek segítőkészségét a nádor külön nyomtatott irományban is elismeri. Főlemlegetik még Sina bárónak, a bankárnak 40.000 forintos adományát, valamint azt is, hogy Metternich herceg kancellár Bécsben a magyar főváros inségesei javára hangverseny adatott, amelyen egy belépőjegy ára 100 forint volt. Pest megye és Cinkota helyisége voltak az elsők, amelyek kocsi-rakományszámra küldtek élelmiszereket az éhezõ pestieknek. Landerer a Hatvani (ma Kossuth Lajos) utcában álló nyomdaházát ki nyitvatta a menekülőknek s több-

száz embert három napon keresztül élelemmel látott el.

A nyomdákkal különben baj volt. A szedők már a veszély első óráiban hazarohantak, hogy a víztől veszélyeztetett holmijukat valahogy biztonságba helyezték. A lapok kétheti késéssel jöhettek csak ki és Vörösmarty meg Bajza lapja, a „Figyelmező”, bocsánatkérően írja, hogy a „budapesti „közönség félbeszakasztott mindennemű munkásságot: alattunk süllyed a föld s felettünk inganak a háztetők”. A „Rajzolatok” még április elején is kérést intéz előfizetőihez: „Kiknek pótlólag képekkel tartozunk, méltóztassanak türelemmel lenni, mert réznyomónk műhelyére omlott a ház. Ha az omladványok közül előkeresendő rézlapok még hasznavehetők lesznek, az utánnyomást azonnal el fogjuk intézni; ellenkező esetben a hiányt a bennünket ért siralmas csapásnak kérjük tulajdonítani.”

A kár csakugyan rettenetes volt. Egy augusztus 12-i összeállítás szerint a Pesten lévő összesen 4254 ház közül 2281 teljesen összeomlott s 827 megrepedezett. Az épületekben okozott kár 10,500.724 forintnárug, ezenfelül a kereskedők a megromlott és elúszott portékákban való kárukat 4 millió forintba társálták.

Ember a viharban

S hogy viselkedett az ember ebben a szörnyű sorscsapásban? „Voltak úrfiak” — olvassuk a „Rajzolatok”-ban —, „akiket inkább sátánkölyköknek lehetne neveznünk, s akik e borzasztó veszedelem közepette mulatságból hajózáztak s a segítségért siránkozó szerencsétlenek jajgatását föl sem vették.”

Egy pap a rokonait — egy föld-

birtokosnőt és két gyermekét — akarta szorongatott helyzetükből kiszabadítani: a dunai hajósok csak negyven forint lefizetése ellenében vállalkoztak az életmentésre, „különben el nem hozták volna”.

Ugyanebben a lapban A halál intéz egy fiktív levelet a szerkesztőhöz: „Kedves öcsém uram! Borzasztó napokat töltöttem öcsém uraiméknál a nagy árvízben; öcsém

3 pár műselyemharisnya
hibátlan, jó minőség, divat-színekben — P 3.90

Hajszálvékony műselyemharisnya
hibátlan, kitűnő minőség, a legújabb színekben — párja P 1.98

Műselyemharisnya
középszállú, hibátlan, „Corvin”-márkás, igen erős, strapabíró minőség, jó színekben, párja P 1.98

CORVIN
AJÓ MINŐSÉGEK ÁRUHÁZA

„A fillér hatalma rövidárunkban”
36, 24, 16, 10
filléres árakon
Mi számolunk minden fillérrel!

uram kész vala hinni, hogy most minden pártidű, minden bészindulat, minden irigység, minden alávaló cimboraság e nagy csapás szörnyű súlya alatt el fog nemulni. Hát nem. Nyomassa ki öcsém uram örök szegényül, hogy a lesújtott közérzelem mély sebei között volt két ember, akik embertársaik becsületén rágódtak, s hogy e két ember: **Helmecey** és bizonyos **Kazinczy Gábor** volt! (Helmecey volt ama híres harcos nyelvújító, aki „a szokat elmettzi”; Kazinczy Gábor pedig tíz év múlva fizette vissza a sajtónak ezt a támadást: a forradalom idején ő követelte a legdrágább rendszabályokat a „szabad” sajtó megrendszabályozására.) Az írástudók ellen panaszkodik **Táncsics** is (ekkor még Stancsicsnak írja magát): „Azt hittem, ba-

rátom, hogy e szörnyű csapás, a budapesti vízőzón, titeket írókat egymás iránt megengesztel, összebékített, de újra látom a visszavonás szikráját...” (Az akadémikusok ellen ír, akik „azon hiedelemben élnek, hogy mindig csak azok a hibások, akik bármiképpen, bármi tárgyban, csak kevéssé is ellenkezően szólnak föl. Az illet azután az akadémia ellenségének, hazárdulónak hiszik, sőt némileg ki is mondják!”)

Van lap, amely örül azon, hogy még nincs megépítve a többpilléres lánchíd, mert amennyire honfitársait ismeri, azok most egészen bizonyosan az új hidat okolnak a katasztrófáért. („Regélő”) Az érdekes az, hogy a lap ezt a jóslatát már két hónappal előbb, januárius 21-én rója papírra.

A röhögő Pest

De aztán megszólal az igazi pesti hang is: a hetyke, minden bajt kacagással megüsző, mindenre füttyülő nagyvárosi ember, aki most éli a kölyökkorát. Olvassuk az egyik lapban, hogy „az árvíz valahol egy szemétdombot emelt föl s a városba hozta”. S az emberek a legnagyobb bánatuk közepette egyszerre csak harsonázó röhögésre fakadnak: „a szemétdomb tetején ugyanis megrekedt egy kakas; emelgette a szárnyait, de repülni nem mert; küllönös hangon kotkodált egyre folyton, mintha nem egészen tetszett volna neki ez a tuta-jozás...”

Másutt kacagva számol be egy lap a külföldi újságokban megjelent túlzó rémhírekről. A világhírű „Allgemeine Zeitung” jelenti Pestről, hogy több bécsi gyáros a vízbe fúlt s hogy több embert rablás miatt kivégeztetett a rögtönítélő bíróság. („Mind a kettő költött hír. A rögtöntörvény kihirdetett ugyan, de egyetlen egy sze-

mélyen sem gyakoroltatott.”) A nürnbergi levelező szerint sokezer ember veszté életét. („Az elveszett emberek eddigi hivatalosan tudott száma 127-nél nem tesz többet.”) Ugyane levelező szerint a protestáns templom leroskadt és sokszáz odamenekvő halálát lelta a romok alatt. („Ebből csak az az igaz, hogy, az említett templom sokszáz embernek adott biztos hajlékot s még most is épen áll.”) A porosz kormányújság szerint a pesti német színházban a víz berohanásakor ott lévő közönségnek 36 óráig kellett várnia, amíg megmentették őket. („Itt csak az való, hogy az előadás első fölvonását a vészírré félbeszakították s az egész nézőközönség jóval azelőtt, hogy a víz elérte volna a színházat, a legszebb rendben eltávozott.”) Ugyanazon kormánylap szerint a Ferencvárosban egy kétemetű ház beomlása közben számtalan ember járt szerencsétlenül. („E hír ellen csak az a kifogásunk, hogy az egész Fe-

Munkáseelőadás az Operaházban!

A Szociáldemokrata Párt Kultúrpropagandaosztálya munkáseelőadását március hó 20-án, vasárnap délután 3 órakor tartjuk meg. Színre kerül

Verdi: „Trubadur”

című operája.

Jegyek ára 50 fillértől 2.70 pengőig

Az OPERAHÁZ munkáseelőadásain a ruhatári díj a földszinten és az I. emeleten 10 fillér, a II., III. emeleten és a karzaton 6 fillér személyenként.

Jegyek már válthatók a Kultúrpropagandaosztály jegypénztárában: a NÉPSZAVA-könyvkereskedésben (Erzsébet körút 35. T.: 130-327), a NÉPSZAVA kiadóhivatalában (VIII. Conti ucca 4. T.: 130-330). A nagy érdeklődésre való tekintettel ajánlatos a jegyekről jó előre gondoskodni

rencvárosban egyetlenegy kétemeletes ház sincs.“) Az egyik külföldi tudósítás azt jelentette, hogy Kecskemét, Nagykőrös és Cegléd hajórakományokkal küldtek élelmiszereket a szorongatott fővárosba. („Sajnos, a legújabb találmányok története még semmit sem tud a kecskeméti pusztákban közlekedő hajókról.“)

Aztán igazi pesti dolog. A „Rajzolatok“ március 25-én nagy cikket közöl, amelynek már a mottója is sokat mond: „Nagyobb a híre, mint a valósága.“ S azzal nekimegy a pesti rémhírterjesztőknek, akiknek nem elég az igazi baj, az árvíz, hanem most már földrengésről is meséket költenek s azt tanácsolják, hogy az emberek mielőbb pusztuljanak el Pest veszedelmes vidékéről!

És persze nem lennének Pesten, ha a veszedelembe nyomban bele nem kapcsolódnék az üzleti élelmesség is. *Keresztessy Sámuel* „Polgári Asszonyszabó-mester“ május 24-én nagy hirdetést ad le:

— Miután a pesti nagy árvíz eltakarodott s a szabólegénységnek nagyobb része szintén a vizet követvén elutazott, mégpedig oly nagy részben, hogy a mesterek fölötté szűkiben vannak a legényeknek, s a többi között alulirott sem elégíthetvén ki illendően vidéki kegyes Pártfogóit, ezennel felszóllíttatnak Hazánknek minden várossaiban létező Asszonyszabólegények, akik magokat munkáikban tökéletesnek érzik, és kedvök volna nálam munkát vállalni, minden halasztás nélkül Pestre jöni ne késedelmezzenek. 18-at elfogadhatok.

A házak még romokban hevernek, de az új élet máris felbimbózik, hogy megszülessék hamarosan a „bűnös“ és mégis oly szép, nagyvilágias, jókedvű főváros, amelynek nemhiába akarta *Széchenyi* ezt a nevet adni: „*Honderű*“...